

Klinika za bolesti uha, nosa, grla i kirurgiju glave i vrata Medicinskog fakulteta u Zagrebu: prvih sto godina (1921. - 2021.)

Prgomet, Drago

Source / Izvornik: **Liječnički vjesnik, 2021, 143, 231 - 240**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.26800/LV-143-7-8-1>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:105:420931>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International](#)/[Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[Dr Med - University of Zagreb School of Medicine
Digital Repository](#)

Klinika za bolesti uha, nosa, grla i kirurgiju glave i vrata Medicinskog fakulteta u Zagrebu: prvih sto godina (1921. – 2021.)

The Department of Ear, Nose, Throat and Head and Neck Surgery,
School of Medicine Zagreb: The First 100 Years (1921–2021)

Drago Prgomet^{1,2}

¹ Klinika za bolesti uha, nosa, grla i kirurgiju glave i vrata, Klinički bolnički centar Zagreb

² Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Deskriptori

OTORINOLARINGOLOGIJA – povijest;
MEDICINSKI FAKULTETI – povijest;
POVIJEST 20. STOLJEĆA; HRVATSKA

Descriptors

OTOLARYNGOLOGY – history;
SCHOOLS, MEDICAL – history;
HISTORY, 20TH CENTURY; CROATIA

SAŽETAK. Klinika za bolesti uha, nosa, grla i kirurgiju glave i vrata počela je s radom 1921. godine kao jedna od prvih klinika novoosnovanoga Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Tijekom svoga rada Klinika je u dva navrata mijenjala svoju lokaciju, a najdulje je bila na Šalati. Klinika je od utemeljenja bila nastavna baza za studente Medicinskog fakulteta te iznimna stručna i znanstvena institucija. Brojni liječnici su obilježili svojim radom povijest ove ustanove. Klinika se od 2007. godine nalazi na lokaciji Rebro u okviru Kliničkoga bolničkog centra Zagreb.

SUMMARY. The Department of Ear, Nose, Throat and Head and Neck Surgery at the School of Medicine, University of Zagreb, was founded in 1921 as one of the first departments of the newly established study. During its work, the Department changed its location twice. For the longest period of its existence, it was located at Šalata. Since its establishment, the Department has been a studying base for the School of Medicine students, and was regarded as a highly professional and science-oriented institution. Numerous exceptional physicians have marked their work in the history of the Department. The Department is currently located at the University Hospital Centre Zagreb – Rebro.

Sto godina Klinike za bolesti uha, nosa i grla i kirurgiju glave i vrata Medicinskog fakulteta u Zagrebu vrijedan je jubilej koji obilježavamo ove godine. U spoznaji kako se radi o jednoj od tri najstarije klinike Medicinskog fakulteta, njezino je osnivanje nemoguće odvojiti, ne samo kronološki, od osnivanja matične ustanove. Hrvatski sabor je prihvatio Zakon o ustrojstvu Sveučilišta u Zagrebu 5. siječnja 1874. godine, prema kojem bi uz postojeće trebao biti osnovan i liječnički fakultet, no proći će još pola stoljeća prije no što se to i ostvari. Dana 13. studenog 1917. Hrvatski sabor donosi odluku o osnivanju Medicinskog fakulteta te predlaže Dvorskoj kancelariji u Beču tri profesora – osnivača sa zadaćom da uredi Fakultet, postave dekana i brinu za popunjavanje katedara. To su bili: dr. Theodor Wickerhauser, dr. Miroslav Čačković i dr. Dragutin Mašek.¹ Prva sjednica nastavnika održana je 20. prosinca 1917., na kojoj je sastavljen red predavanja i obavljene su sve pripreme za upis u prvi semestar. Profesor Drago Perović održao je 12. siječnja 1918. u auli Sveučilišta prvo predavanje pod naslovom: *O smjeru nastavnog i znanstvenog rada u anatomiji*. Time je Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu započeo s radom (zimski semestar školske godine 1917./18.). Prva sjednica profesorskog zbora Medicinskog fakulteta održana je 11. svibnja 1918., na kojoj je dekanom izabran profesor M. Čačković, a prodekanom D. Mašek.¹

Prve potrebe Medicinskog fakulteta Čačković je definirao na šest instituta i osam klinika. Za teoretske institute predlaže adaptaciju jedne od postojećih školskih zgrada na tada zvanom Širokom brijegu, današnjoj Šalati. Postojeće zgrade na Šalati, izgrađene na zemljištu koje je u tu svrhu darovao zagrebački nadbiskup dr. Antun Bauer, doista su stavljene na raspolaganje za potrebe teoretskih instituta. Ubrzano se tražilo rješenje za formiranje prvih klinika s obzirom na to da se približavalo vrijeme kada je trebalo započeti s kliničkom nastavom. Iako je 26. lipnja 1918. donesen *Zakon o gradnji zgrada za liječnički fakultet i zemaljsku bolnicu sa klinikama u Zagrebu*, poslijeratna besparica je dovela do prekida radova na lokaciji Šalata. Tako se prve klinike smještaju u zgradama koje je trebalo prethodno adaptirati. Zgradu Više djevojačke škole u Draškovićevoj ulici 19 vlada je ustupila za potrebe kirurške i interne klinike, dok je Grad Zagreb dao da se u zgradi pučke škole u Draškovićevoj ulici 17 (današnja Osnovna škola Dr. Ivan Merz) uredi otorinolaringološka klinika (slika 1).^{2,3}

Adresa za dopisivanje:

Prof. dr. sc. Drago Prgomet, dr. med., FACS, <https://orcid.org/0000-0002-7393-5224>
Klinika za bolesti uha, nosa, grla i kirurgiju glave i vrata,
Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Klinički bolnički centar Zagreb,
Kišpatićeva 12, 10000 Zagreb, e-pošta: predstojnik.ori@kbc-zagreb.hr

Primljeno 1. ožujka 2021., prihvaćeno 8. lipnja 2021.

SLIKA 1. ZGRADA KLINIKE
U DRAŠKOVIĆEVOJ ULICI, 1921.
FIGURE 1. THE DEPARTMENT BUILDING
IN DRAŠKOVIĆEVA STREET, 1921

Osnivanje Klinike

Zagrebačka Otorinolaringološka klinika počela je s radom 26. rujna 1921. godine, a za njenog predstojnika imenovan je profesor Dragutin Mašek (slika 2). Iste godine, 22. listopada, priređeno je svečano otvaranje Klinike, kojom je prilikom prof. Mašek održao predavanje pod naslovom *Opseg i važnost otorinolaringologije*. Bilo je to prvo predavanje iz kliničke medicine za studente na tek otvorenom Fakultetu.⁴ Nakon svečanog otvaranja Klinike, novine *Obzor* objavile su u broju od 26. listopada 1921. sljedeći tekst: „...Iza predavanja pregledane su pod vodstvom dotičnih predstojnika nove klinike, koje su opskrbljene svime što je nužno za obuku i naučno istraživanje i gdje se vidi da su svi faktori sudjelovali s jednakom ljubavi, spremom i energijom da se provizorne klinike urede tako da mogu do definitivnog uređenja ispuniti svu svoju zadaću. Laboratoriji, pregledavaone, ambulatoriji, operacione dvorane potpuno su uređene i prostorno zadovoljavaju potrebama, predavaone zgodne su ali malene, bolesničke sobe i nuzgredne prostorije (kupaone, zahodi) vrlo su lijepe i dobro uređene“.³

Po osnivanju klinika je imala 40 kreveta (22 muška i 18 ženskih) koji su bile razmješteni u prizemlju, na prvom i drugom katu (slika 3).⁵ Najveća soba imala je 10 kreveta, dok su ostale imale po 8, 6 i 4 kreveta.

SLIKA 2. / FIGURE 2. DRAGUTIN MAŠEK

SLIKA 3. BOLESNIČKA SOBA ORL KLINIKE, 1924.
FIGURE 3. HOSPITAL ROOM, 1924

Dječje sobe nisu postojale. Tu su bile i ambulanta, fonijatrijski laboratorij, dvije operacijske dvorane, predavaonica koja je ujedno bila i vježbaonica za studente te priručni laboratorij. Na klinici se odvijala i nastava. Svakog semestra redovito su se održavala predavanja iz bolesti uha, grla i nosa (6 sati tjedno) i iz otorinolaringološke propedeutike (2 sata tjedno). Vježbe studenata se obavljaju tri puta tjedno po jedan sat. Značajan trud uložen je u osnivanje kliničke knjižnice i muzeja. Već prve godine nakon osnivanja Klinika je primala 22 inozemna časopisa, a najstarija je knjiga u iznimno vrijednoj knjižnici iz 1684. godine.

Dragutin Mašek (1866. – 1956.) završio je medicinu u Beču 1890. te je 1892. postao sekundarnim liječnikom kod prim. dr. Wickerhausera, šefa kirurškog odjela u staroj Bolnici milosrdnih sestara u Zagrebu u Ilici. U novoj bolnici na Vinogradskoj cesti otvoren je 1894. zajednički odjel za očne bolesti, dermatovenerologiju, bolesti uha, nosa i grla i urologiju. Mašek je radio sve te djelatnosti, ali je poslije prihvatio otorinolaringologiju kao svoju struku. Prvi je u našoj zemlji izveo traheobronhoskopiju (1910.) i pomoću bronhoskopa izvadio aspirirano zrno graha iz desnog bronha.

SLIKA 4. LIJEČNICI KLINIKE, 1924. SJEDJE: NIKOLAJ PETROV, DRAGUTIN MAŠEK, ANTE ŠERCER, BRANIMIR GUŠIĆ. STOJE: NIKOLA VIOLA, VASA KRSTIĆ, BOGDAN POPOVIĆ

FIGURE 4. DOCTORS, 1924. LOWER ROW: NIKOLAJ PETROV, DRAGUTIN MAŠEK, ANTE ŠERCER, BRANIMIR GUŠIĆ. UPPER ROW: NIKOLA VIOLA, VASA KRSTIĆ, BOGDAN POPOVIĆ

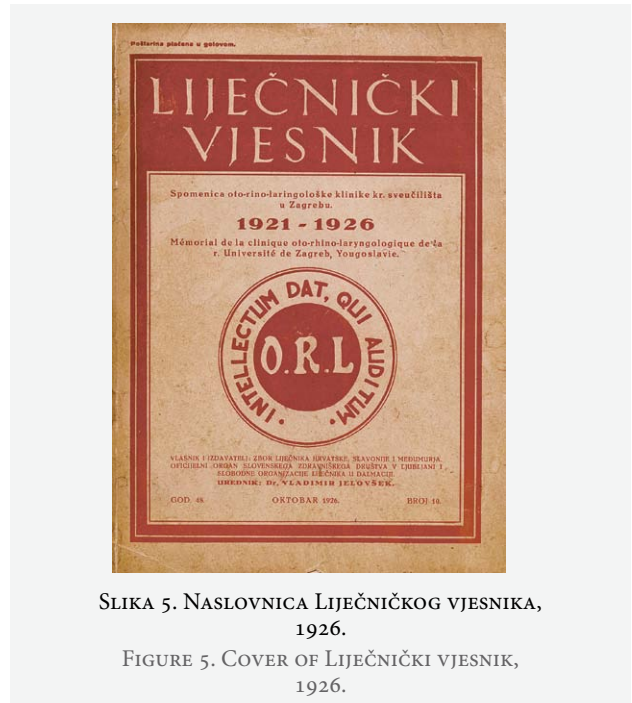
Prvi je izveo totalnu laringektomiju 1912. godine, a svakako je najpoznatija ona učinjena hrvatskom pjesniku A. G. Matošu koji je imao rak grla. Mašek je u vremenu od 1913. do 1919. godine bio predsjednik Hrvatskoga liječničkog zbora. Kako je već navedeno, bio je je jedan od prva tri imenovana profesora novooosnovanoga Medicinskog fakulteta, prodekan 1917./18. i 1918./19. te dekan 1923./24. školske godine.⁶ Uz Mašeka u tom trenutku na Klinici radi i dr. Ante Šercer, a uskoro im se pridružuju doktori Nikolaj Perov, Bogdan Banjanin i Vasa Krstić koji vodi od 1924. novoosnovanu ambulantu za logopediju i fonijatriju (slika 4). Sestrinsku službu i njegu bolesnika od osnivanja Klinike obavljaju časne sestre Reda Svetog Križa sa sjedištem Provincije u Đakovu. Glavna sestra Klinike u to je vrijeme bila Eva Marković – časna sestra Virgilija.

Pet godina nakon osnivanja Klinike, 1926., izlazi obiman broj *Liječničkog vjesnika* posvećen njezinom radu (slika 5). U tom svesku na gotovo 300 stranica Mašek je sa svojim suradnicima predstavio dotadašnji rad klinike, prikazao osnovne smjernice njezinih medicinskih i pedagoških nastojanja i označio smjer daljnjeg razvoja. Tako nalazimo podatak da se 1925. godine na klinici hospitaliziralo 960 bolesnika, a broj operacija bio je 692. Prevladavala je patologija uha.⁶

Dragutin Mašek je 1929. godine otišao u mirovinu, a predstojnik Klinike postaje Ante Šercer.

Preseljenje Klinike na Šalatu

Privremeni smještaj Otorinolaringološke klinike u Draškovićevoj ulici protegnuo se na više od jednoga desetljeća. Planirano smještanje Klinike na Šalatu bilo je odgađano usporenim gradnjom zgrade dječje i der-

SLIKA 5. NASLOVNICA LIJEČNIČKOG VJESNIKA, 1926.

FIGURE 5. COVER OF LIJEČNIČKI VJESNIK, 1926.

matološke klinike koja je konačno dovršena 1928. godine i to nakon opetovanih urgencija profesorskog zbora i javnih protesta Zbora liječnika. Klinika seli na Šalatu 1933. godine, kada slijede godine adaptacije i opremanja, tako da Klinika konačno dobiva svoj profil tek uoči Drugoga svjetskog rata (slika 6 i 7).⁷ U svezi s preseljenjem, profesor Gušić u prigodi pedesete godišnjice Klinike piše: „U nastojanju da i naša Klinika dobije svoje mjesto u krugu Medicinskog fakulteta na Šalati, gdje su već bili smješteni zavodi pretkliničkog studija, novi šef Klinike prof. dr. Ante Šercer uspijeva izboriti prostor u zgradi, gdje se Klinika i danas nalazi. Klinika je zaslugom svog mladog šefa, uvođenjem najnovijih operativnih metoda čvrsto stala u krug ostalih europskih institucija sveučilišnog ranga i kao žarište dalje izgradnje svoje discipline i kao poznat centar za odgoj novih specijalista.“⁵ S pravom se može reći kako je ovo razdoblje obilježeno imenom Ante Šercera kojega je profesor Krajina ocijenio najsnažnijom ličnosti naše otorinolaringologije.⁸

Ante Šercer (1896. – 1968.) studirao je medicinu u Grazu i Pragu, gdje je promoviran 1919. godine. Prvu godinu po završetku studija proveo je u klinikama u Pragu i Beču (slika 8). Na zagrebačku ORL kliniku dolazi odmah po njenom osnutku kao asistent profesor Mašeku. Osim intenzivnog rada na Klinici idućih par godina trajno se usavršavao u inozemstvu, u Bordeauxu, Parizu, Rimu, Napulju i Švedskoj. Šercer postaje sveučilišnim docentom 1927. godine. Već je 1929. godine postao izvanrednim, a tri godine kasnije redovnim profesorom. Dana 30. travnja 1929. preuzeo je vođenje klinike. Kao prvi hrvatski otorinolaringolog i

SLIKA 6. – FIGURE 6. ZGRADA KLINIKE NA ŠALATI, 1933. / THE BUILDING AT ŠALATA, 1933.

SLIKA 7. PREVIJALIŠTE KLINIKE, 1941.

FIGURE 7. INFIRMARY FOR THE EXAMINATION OF PATIENTS, 1941

SLIKA 8. / FIGURE 8. ANTE ŠERCER

prvi s područja tadašnje Jugoslavije postao je 1929. članom elitnog društva *Collegium Othorinolaryngologicum Amicitiae Sacrum* – ORLAS. Godinu dana kasnije postao je članom Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, danas HAZU. Bio je dekan Medicinskog fakulteta 1936./37., 1943./44. i 1944./45. godine. Osnovao je Medicinski fakultet u Sarajevu 1944. godine. U publicistici je ostavio neizbrisiv trag. Kapitalno djelo *ORL propedeutika* zbir je ne samo njegovih zapažanja, nego i svjetski poznatih otorinolaringologa o različitim problemima struke. Šercer je bio svestran kada je riječ o kirurškoj vještini. U rinologiji je našao pristup hipofizi transseptalnim putem koji se upotrebljava i danas. Zapažena su njegova istraživanja o odnosu između uspravnog stava čovjeka i savijanja lubanjske baze. Učinio je fenestraciju kod otoskleroze, čime je Zagrebačka ORL klinika postala četvrta u Europi u kojoj je izvršena ova operacija.^{9–11} Izveo je prvu dekortikacijsku plastiku nosa u rinologiji.

Na Klinici je nedugo nakon početka rada otvoren stomatološki laboratorij, potom 1934. godine Stanica za kirurgiju lica i čeljusti, koja će biti zametak Klinike za kirurgiju čeljusti i usta, a kasnije i Stomatološke klinike. S osnivanjem Klinike za bolesti usta, zubi i čeljusti koja seli u novu, još nedovršenu zgradu na Šalati 1939. godine, na dužnost prvoga njenog predstojnika s ORL klinike odlazi profesor Ivo Čupar. U krilu Klinike za kirurgiju lica i čeljusti i usta izrasta Odontološki odjel Medicinskog fakulteta, a 1962. godine osnovan je Stomatološki fakultet.¹² Na klinici u to vrijeme rade liječnici koji će karijeru nastaviti u drugim ustanovama. Uz ranije navedenog Ivu Čupara, tu su i profesor Srećko Podvinac koji seli 1953. godine u Beograd i postaje predstojnikom tamošnje ORL klinike. Tvrtko Dujmušić je postao voditeljem klinike u Rijeci. Milovan Čurković je prešao u Bolnicu Sv. Duh u Zagrebu gdje je vodio ORL odjel do kraja svoga radnog staža.^{13,14} Sestrinsku njegu i dalje nastavljaju časne sestre Reda

Sv. Križa koje doseljavaju u potkrovlje klinike na Šalati. Glava sestra Klinike je Esta Blumenschein – časna sestra Esta, koju 1938. godine nasljeđuje Anđela Košir – časna sestra Bernardka, koja je bila prva sestra na Klinici sa završenom medicinskom školom.

Šercer je bio predstojnikom Klinike do 1945. godine. Po završetku rata, Šercer je žrtva nove komunističke vlasti, prošavši dva mjeseca suđenja, gubitak građanskih prava i akademskih kvalifikacija i presudu koja je poslije povučena.¹¹ Rehabilitiran je i 26. rujna 1946. imenovan voditeljem ORL odjela bolnice u Vinogradskoj, koja će pod njegovim vodstvom postati 1964. godine drugom zagrebačkom ORL klinikom. Po odlasku Šercera u mirovinu 1966. godine, novim predstojnikom Klinike u Vinogradskoj postaje njegov učenik, profesor Ivo Padovan, veliko ime hrvatske otorinolaringologije, član, a potom i predsjednik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (HAZU).¹⁵

Osvrt na zbivanja od 1945. do 1990. godine

Ovaj period je bio obilježen kako organizacijskim promjenama tako i daljnjim razvojem klinike i nastojanjima da ostane u vrhu europske i svjetske otorinolaringologije. Dva su predstojnika obilježila ovo razdoblje: profesori Branimir Gušić i Zvonimir Krajina. Branimir Gušić (1901. – 1975.) završio je Medicinski fakultet u Zagrebu 1926. godine (slika 9). Uz medicinu, bavio se botanikom i entomologijom te je radio nekoliko godina kao volonter u zagrebačkom Zoološkom muzeju. Kao student medicine postavljen je za

SLIKA 9. / FIGURE 9. BRANIMIR GUŠIĆ

demonstratora na tek osnovanoj ORL klinici, da bi 1927. bio imenovan za asistenta.¹⁶ Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu doktorirao je 1928. obranom teme *Geneza i elementi mljetske seljačke kuće*. Deset godina kasnije objavljen je njegov habilitacijski rad *Morfoгенеza otogenih apscesa velikog mozga*. Na mjesto pred-

stojnika Klinike biva izabran 1945. godine. Gušić je bio dekan Medicinskog fakulteta 1946. i 1956. godine. Bio je i redoviti član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, danas HAZU. Nesebično potiče odlazak kolega na usavršavanje u inozemstvu.¹⁶ Tako profesor Branko Femenić odlazi u Ameriku radi stjecanja novih spoznaja o otokirurgiji. Femenić je u nas započeo s endauralnom kirurgijom te je dugi niz godina unaprjeđivao to područje, a ujedno je bio voditelj dječjeg odjela koji je osnovan 1949. godine. Godinu dana ranije donio je prvi audiometar na prostore bivše Jugoslavije. Mihajlo Pražić je bio u Engleskoj, gdje je stekao najnovija znanja iz audiologije. Po njegovom povratku otvara se 1954. godine u Draškovićevoj ulici br. 19 prvi audiološki centar u Hrvatskoj. Potom su voditelji centra bili Boris Salaj i Damir Gortan. Audiološki centar je 1976. godine preseljen u novoizgrađenu zgradu za tu namjenu na Šalati, smještenu uz zgradu matične klinike. Utemeljuje se nova fonijatrija 1950. godine, na čelu koje je Melita Mitrović. I ovaj odjel četiri godine kasnije seli u prostore poliklinike u Draškovićevoj ulici. Nakon odlaska Melite Mitrović, fonijatrijski centar preuzima Vladimir Bauk. Fonijatrijski centar se ponovno vraća na Šalatu iz Draškovićeve ulice, ovaj put u potkrovlje Klinike prepuštajući prostore u Draškovićevoj novoosnovanoj Traumatološkoj klinici. Konačno, Fonijatrijski centar useljava u južni dio novoizgrađenog audiološkog centra na Šalati 1976. godine.^{17,18}

U međuvremenu se uvodi poslijediplomski studij, a Klinika je bila domaćin niza međunarodnih susreta.¹⁹ Treba istaknuti sastanak najvišega znanstvenog otorinolaringološkog tijela *Collegium Otorhinolaryngologicum Amicitiae Sacrum* 1955. godine. U rujnu 1968. Klinika je domaćin trećeg kongresa međunarodnoga rinološkog društva. Po odlasku Branimira Gušića u mirovinu 1971. godine, njezinim četvrtim predstojnikom postaje profesor Zvonimir Krajina.

Zvonimir Krajina (1923. – 2010.) bio je predstojnik Klinike od 1971. do 1986. godine (slika 10). Bio je dekan Medicinskog fakulteta (1974. – 1977.), rektor Zagrebačkog sveučilišta (1982. – 1986.) i dopredsjednik Hrvatske medicinske akademije. Objavio je više od 300 stručnih i znanstvenih radova, od čega velik broj u uglednim inozemnim časopisima. Dobio je Republičku nagradu „Ruđer Bošković“ za znanstveni rad (1978.) i nagradu za životno djelo (1980.) Nakon svojih boravaka u Švedskoj, Francuskoj i SAD-u, uvodi u Kliniku niz promjena i korisnih novina. Krajina je razvijao rinologiju i onkologiju glave i vrata. Sa suradnicima je razvio posebnu kiruršku tehniku funkcionalne kirurgije kod karcinoma grkljana pod nazivom *Zagrebačka metoda parcijalne laringektomije*, o kojoj je tiskana i monografija 1994. godine.²⁰ Završava se 1976. godine nova zgrada na Šalati, u koju useljavaju Audiološki i Fonijatrijski centar. U to vrijeme Klinika može

SLIKA 10. / FIGURE 10. ZVONIMIR KRAJINA

primiti 88 bolesnika, od kojih su 52 kreveta za odrasle, 30 dječjih, tri u postoperativnoj njezi i tri kreveta u izoliranim sobama. Odjeli se organiziraju prema supspecijalističkim granama. Klinika ima vlastiti citološki, histološki, rendgenski i fotografski laboratorij. Histološki i citološki laboratorij vodile su dr. Vera Konić Carnelluti i dipl. ing. Ana Zirdum – časna sestra Veljka, koja je završila i poslijediplomski studij biokemije na PMF-u u Zagrebu. Njihov rad nastavlja Anica Tabaček – časna sestra Melita. Rendgenski i fotografski laboratorij vodi inženjerka radiologije Cecilija Dalić – časna sestra Imelda.¹³

U ovom su razdoblju na Klinici postigli stupanj sveučilišnih nastavnika profesori Franjo Kosoković i Radovan Subotić, koji su kasnije bili i predstojnici Klinike (slika 11). Profesor Željko Poljak vodio je alergološki laboratorij i dijagnostičko-laboratorijski odjel, a Boris Salaj je nakon Mihajla Pražića vodio Audiološki centar. Prim. dr. Boris Pegan st. vodio je niz godina dječji odjel. Članovima Katedre s Klinike postaju profesor Nikola Šprem, koji se bavi otologijom i otokirurrijom, profesorica Santa Večerina fonijatrijom, profesor Stjepan Simović odabire uže polje djelovanja: kirurgiju žlijezda slinovnica i štitnjače, a profesori Željko Bumber i Vladimir Katić tumore glave i vrata. Djelatnici klinike bili su i primarijus Jovan Lakić i primarijus Ivanka Čepelja, oboje otorinolaringolozi koji su poslije vodili anesteziološku službu na Klinici. Dr. Boris Tambić radio je na audiologiji, kao i docent Josip Jurković. Šef polikliničke službe bio je dr. Vladislav Kosovski. Prim. Ivo Barada, prof. Ranko Mladina, prof. Ivica Klapan i prim. Ranko Rišavi opredijelili su se za rinologiju. Suradivali su na tečajevima iz rinologije ne samo kod kuće, već i u inozemstvu, a poslije ih je Mladina uspješno organizirao i učinio međunarodno prepoznatljivim pod nazivom CIRAS (*Croatian International Rhinosurgical School*). Na kliniku dolaze dr. Vera Karović Krželj, dr. Mladen Ivković, dr. Miljenko Bura, dr. Anica Resler Šeks, dr. Jadranka Handžić, dr. Đurđica Kovač i dr. Duška Markov Glavaš. Kao prvi specijalist anesteziolog 1981. godine na Kliniku

SLIKA 11. LIJEČNICI KLINIKE, ŠALATA 1967. GODINE. SJEDU: IVANKA LENARIĆ ČEPELJA, VERA KONIĆ CARNELLUTI, RADOVAN SUBOTIĆ, MIHAJLO PRAŽIĆ, BRANIMIR GUŠIĆ, BRANKO FEMENIĆ, ZVONIMIR KRAJINA, ĐURĐA ZAMBELI. STOJE: VLADIMIR BAUK, DRAGICA POPEK, IVO BARADA, BORIS PEGAN ST., GL. SESTRA JOSIPA STARČEVIĆ, VLADISLAV KOVOSKI, BORIS SALAJ, ŽELJKO POLJAK, FRANJO KOSOKOVIĆ

FIGURE 11. MEDICAL STAFF, ŠALATA 1967. LOWER ROW: IVANKA LENARIĆ ČEPELJA, VERA KONIĆ CARNELLUTI, RADOVAN SUBOTIĆ, MIHAJLO PRAŽIĆ, BRANIMIR GUŠIĆ, BRANKO FEMENIĆ, ZVONIMIR KRAJINA, ĐURĐA ZAMBELI. UPPER ROW: VLADIMIR BAUK, DRAGICA POPEK, IVO BARADA, BORIS PEGAN ST., JOSIPA STARČEVIĆ (HEAD NURSE), VLADISLAV KOVOSKI, BORIS SALAJ, ŽELJKO POLJAK, FRANJO KOSOKOVIĆ

SLIKA 12. ANESTEZIOLOZI KLINIKE, ŠALATA 2006. SJEDJE: BISERKA ROB BEDEKOVIĆ, BOŽENA TRUPKOVIĆ FOTIVEC, NEVENKA LJUBIČIĆ. STOJE: MLADEN ZEMBA, CARMEN EZGETA, INES LOJNA FUNTAK, MARIJA OKIĆ
FIGURE 12. ANESTHESIOLOGISTS OF THE DEPARTMENT, ŠALATA 2006. LOWER ROW: BISERKA ROB BEDEKOVIĆ, BOŽENA TRUPKOVIĆ FOTIVEC, NEVENKA LJUBIČIĆ. UPPER ROW: MLADEN ZEMBA, CARMEN EZGETA, INES LOJNA FUNTAK, MARIJA OKIĆ

SLIKA 13. GLAVNE SESTRE KLINIKE, 2006. SJEDJE: MIRJANA TRDAK, ANKICA BROZOVIĆ, ZLATICA PRODANOVIĆ, ZEMIRA GLUHAK. STOJE: BISERKA BERMANEC, MIRNA VRČEK, SONJA VODANOVIĆ, LJERKA ZUROVEC, BLAŽENKA FERENČAK
FIGURE 13. HEAD NURSES OF THE DEPARTMENT, 2006. LOWER ROW: MIRJANA TRDAK, ANKICA BROZOVIĆ, ZLATICA PRODANOVIĆ, ZEMIRA GLUHAK. UPPER ROW: BISERKA BERMANEC, MIRNA VRČEK, SONJA VODANOVIĆ, LJERKA ZUROVEC, BLAŽENKA FERENČAK

dolazi dr. Božena Trupković Fotivec, a potom i dr. Biserka Rob Bedeković (slika 12). U ovom razdoblju Klinika je objavila niz publikacija za potrebe nastave, seminara i stručnih tečajeva.^{2,13,14,20} Glavnom sestrom nakon Drugoga svjetskog rata postaje Katica Balenović, koju nasljeđuje Lucija Krpan. Nakon njih su glav-

ne sestre bile Mandica Markić, Josipa Štambuk, Mirjana Rončević, Ana Brozović, a od 2008. godine glavna sestra Klinike je Mirna Vrček (slika 13).

Nakon odlaska prof. Krajine u mirovinu, na čelo Klinike dolazi profesor Franjo Kosoković (1924. – 2008.). Krasila ga je izuzetna kirurška vještina te je veliku pažnju posvećivao daljnjem razvoju kirurgije glave i vrata u svim njenim segmentima. Otorinolarinološki tim u suradnji s neurokirurzima prvi put na ovim prostorima 1986. godine pristupa bolesnoj hipofizi transnazalno-sublabijalno. U vrijeme Kosokoviće-va mandata Klinika organizira 1988. godine simpozij *Laser u ORL*. Profesora Kosokovića nasljeđuje 1989. godine profesor Radovan Subotić (1927. – 2014.), koji će kliniku voditi do početka 1992. godine.

Razvoj Klinike od 1990. do 2007. godine

Djelatnici Klinike vide demokratske promjene i osamostaljenje Republike Hrvatske kao priliku za daljnje podizanje stečenog ugleda i značaja Klinike jačanjem znanstvenog i stručnog potencijala. Nametnuti rat Hrvatskoj nažalost je prekinuo normalni mirnodopski razvoj Klinike. Djelatnici Klinike su tijekom Domovinskog rata svoja znanja, iskustva i kirurške vještine iskoristili zbrinjavajući ranjenike u vlastitoj ustanovi i na bojištima i u ratnim bolnicama diljem Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Početkom 1992. godine za predstojnika Klinike izabran je profesor Stjepan Simović (1939. – 2013.) (slika 14).²¹ Mijenja se dotadašnji ustroj odjela u kazuistički pogodniju podjelu: dječji, oto-neurološki, onkološki, te kako nije bilo prostora i za pet odjela, formiran je zajednički Odjel za rinologiju i plastičnu kirurgiju lica i vrata. Razvija se minimalno invazivna endoskopska sinusna kirurgija. Pod vođenjem profesora Bumbera i Simovića u suradnji s abdominalnim i vaskularnim kirurzima prvi put na ovim prostorima učinjena je 1993. mikrovaskularna transplantacija dijela jejunuma u defekt probavnog puta nasta-

SLIKA 14. / FIGURE 14. STJEPAN SIMOVIĆ

SLIKA 15. AMBULANTA, ŠALATA, 2003.

FIGURE 15. THE OUTPATIENT DEPARTMENT, ŠALATA, 2003

SLIKA 16. OPERACIJSKA DVORANA, ŠALATA, 2005.

FIGURE 16. OPERATING ROOM, ŠALATA 2005

log nakon laringektomije i cervikalne ezofagektomije. Prva umjetna pužnica na klinici je implantirana 26. studenog 1996. pod vođenjem profesora Nikole Šprema i docenta Marina Šubarića. Uvedeni su novi postupci u dijagnostici i terapiji: 3D-telekirurgija u ORL, CD govorna audiometrija i endoskopska dakriocistorinostomija u djece. Profesora Simovića je 2003. godine na mjestu predstojnika zamijenio profesor Mislav Gjurić (1958.) nakon iznimne međunarodne karijere i povratka u domovinu, a od 2004. do 2006. godine predstojnik Klinike je bio profesor Damir Gortan (1943.). Sedamdeset godina nakon preseljenja na Šalatu, 2003. godine, kolegij Klinike počeo je razgovore o potrebi obnavljanja opreme i opsežne rekonstrukcije zgrade na Šalati koja svojim stanjem više nije odgovarala organizaciji moderne Klinike, kadrovskim potrebama, adekvatnom smještaju bolesnika i mogućnostima primjene naprednih tehnologija (slike 15 i 16).

Ravnateljstvo Kliničkoga bolničkog centra Zagreb ponudilo je novi smještaj Klinike, u okviru izgradnje „istočnog česlja“ na Rebru. Odluka o preseljenju nije bila jednostavna jer je na jednoj strani bila iznimna tradicija, desetljećima stvarana reputacija, ali i stečene navike, a na drugoj pak strani svjesnost ograničenja stručnog i znanstvenog razvoja u postojećim uvjetima. Stručni kolegij je odbio preseljenje na Rebrou te je prihvaćen stav

SLIKA 17. STRUČNI KOLEGIJ KLINIKE, ŠALATA 2006. DONJI RED: NIKOLA ŠPREM, DUŠKA MARKOV GLAVAŠ, BOŽENA TRUPKOVIĆ FOTIFEC, DAMIR GORTAN. GORNJI RED: ŽELJKO BUMBER, SANTA VEČERINA VOLIĆ, DRAGO PRGOMET, MILJENKO BURA, RANKO MLADINA, VLADIMIR KATIĆ

FIGURE 17. DOCTORS, ŠALATA 2006. LOWER ROW: NIKOLA ŠPREM, DUŠKA MARKOV GLAVAŠ, BOŽENA TRUPKOVIĆ FOTIFEC, DAMIR GORTAN. UPPER ROW: ŽELJKO BUMBER, SANTA VEČERINA VOLIĆ, DRAGO PRGOMET, MILJENKO BURA, RANKO MLADINA, VLADIMIR KATIĆ

kako bi i manja ulaganja na tadašnjoj lokaciji osigurala dio nužnih uvjeta za daljnji kontinuirani razvoj.²²

Početkom 2006. godine za predstojnika Klinike izabran je profesor Drago Prgomet (1965.). Ponovno se intenziviraju nastojanja oko trajnog rješenja izgleda i statusa Klinike, svjesni kako bi adaptacija prostora na Šalati bila skupa, ali u konačnici neadekvatna za daljnji razvoj Klinike. Ujedno je rasla svijest o potrebi tiješnog povezivanja s drugim strukama koje bi omogućilo multidisciplinarnost, uporabu suvremenih medicinskih postupaka i tehnologija, tj. korištenje najboljeg što je medicina imala i ima u Hrvatskoj, odnosno u okviru KBC-a Zagreb. Stručni kolegij Klinike je koncem 2006. godine donio odluku o preseljenju (slika 17). Odluke kolegija su bile prihvaćene i poduprte od strane dekanskog kolegija na čelu s profesoricom Nadom Čikeš, dekanicom Medicinskog fakulteta, matične kuće Klinike. Treba naglasiti svesrdnu pomoć i razumijevanje akademika Željka Reinera, tadašnjeg ravnatelja KBC-a Zagreb za zahtjeve kolegija Klinike i njegov izuzetan napor da Klinika dobije adekvatan prostor i opremu kako bi i dalje bila perjanica hrvatske otorinolaringologije i kirurgije glave i vrata.

Preseljenje Klinike na Rebrou (2007.)

Poliklinika, stacionar i operacijski trakt Klinike dana 15. listopada 2007. počinju rad u novim prostori-

ma na Rebru. Centar za audiologiju i Centar za fonijatriju preseljavaju sa Šalate 2011. godine u također nove komforne prostore u tzv. zelenoj zgradi na Rebru. Uz navedene prostore, Klinika raspolaže sa stacionarom u tzv. „istočnom češlju“ koji ima 60 bolesničkih postelja smještenih u jednokrevetnim i dvokrevetnim sobama visokog standarda, 4 operacijske dvorane u centralnom operacijskom bloku, jednu operacijsku dvoranu u okviru Jednodnevne kirurgije (Dnevne bolnice) te prostrani prostor Poliklinike sa 6 ambulanti, ambulantom za UZV i operacijskom dvoranom za male kirurške zahvate (slika 18 i 19). Koliko se odluka o preseljenju pokazala ispravnom, potvrdio je nažalost katastrofalni potres u Zagrebu od 22. ožujka 2020. godine, čije su posljedice takva oštećenja na bivšoj zgradi Klinike na Šalati zbog kojih je predviđena za rušenje.

SLIKA 18. AMBULANTA NA KLINICI REBRO, 2021.
FIGURE 18. THE OUTPATIENT DEPARTMENT, REBRO, 2021

Centar za tumore glave i vrata KBC-a Zagreb, koji čini multidisciplinarni tim kolega iz 10 klinika i kliničkih zavoda KBC-a Zagreb.

Klinika je centar za primjenu 3D-navigacijskog sustava za kirurgiju baze lubanje, ultrazvučnog noža, intraoperativnog monitoringa živaca, JET-anestezije, lasera, minimalno invazivnih endoskopskih postupaka na bazi lubanje, grkljanu, sinusima, štitnoj žlijezdi i niza drugih suvremenih procedura. Značajan je broj domaćih i međunarodnih projekata u kojima sudjeluju djelatnici Klinike; mnogi se izvrsni skupovi i tečajevi organiziraju u prostorima Klinike (slika 20). Sve je ovo rezultat rada više od stotine djelatnika Klinike, liječnika i sestara, logopeda, psihologa i fizioterapeuta, službenika i pomoćnog osoblja. Anesteziološku skrb pružaju djelatnici Odjela za anesteziologiju i intenzivno liječenje neuro-

SLIKA 20. TEČAJ IZ ENDOSKOPSKE KIRURGIJE UHA, REBRO, 2018.
FIGURE 20. COURSE OF ENDOSCOPIC EAR SURGERY, REBRO, 2018

SLIKA 19. OPERACIJSKA DVORANA KLINIKE, REBRO, 2021.
FIGURE 19. OPERATING ROOM, REBRO, 2021

Uz sve pogodnosti novog prostora, Klinika kadrovski jača i radi organizacijske promjene. Osnovan je, bolje rečeno, u okvir Klinike vraćen Odjel za maksilofacijalnu kirurgiju, čime Klinika stručno i znanstveno pokriva kompletnu kirurgiju glave i vrata. Formiran je

kirurških, otorinolaringoloških i okulističkih bolesnika, na kojem radi 18 anesteziologa. Na Klinici je trenutno 25 liječnika specijalista, od kojih osam nastavnika i tri asistenta postdoktoranda na Medicinskom fakultetu u Zagrebu (slika 21). Na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu dva su liječnika u zvanju docenta, a dvije magistricе logopedije u zvanju asistenta. Zadnje dvije godine, uključujući i godinu ove velike obljetnice, bit će zapamćene po pandemiji COVID-19, kada je Klinika uz svoj redoviti posao prihvatila djelatnike i bolesnike s Klinike za kirurgiju čeljusti, lica i usta KB Dubrava i u novim izazovnim uvjetima svojim stručnim i znanstvenim radom potvrdila vrijednosti stvarane cijelo jedno stoljeće.

Na koncu, s pravom se može reći kako je povijest Klinike impresivna, ali ne bi ni budućnost smjela biti upitna, bude li rad na njoj i dalje inspiriran riječima Ante Šercera: „Prema tome ne preostaje nam drugo nego raditi u uvjerenju, da će naš budući rad na osnovi, koja je dosad stvorena, biti još uspješniji i korisniji, jer uspjeh poštenog rada naša je vjera, rad je naša strast, a klinika je naša ljubav”.

SLIKA 21. LIJEČNICI KLINIKE NA REBRU 2021. SJEDE: MARCEL MARJANOVIĆ KAVANAGH, RATKO PRSTAČIĆ, KRSTO DAWIDOWSKY, DINKO LEOVIĆ, DRAGO PRGOMET, MISLAV GJURIĆ, SREČKO BRANICA, MARIO BILIĆ. STOJE: LANA KOVAČ BILIĆ, JOSIP MARKEŠIĆ, JURAJ SLIPAC, IVA BOTICA, KATARINA ĐURIĆ VUKOVIĆ, IGOR BLIVAJŠ, GORAZD POJE, JURAJ LUKINOVIC, MISLAV MALIĆ, OZREN VUGRINEC, KREŠIMIR GRŠIĆ, IVAN VLADIKA, ANA ĐANIĆ HADŽIBEGOVIĆ, BORIS BUMBER

FIGURE 21. DOCTORS AT THE DEPARTMENT, 2021, REBRO. LOWER ROW: MARCEL MARJANOVIĆ KAVANAGH, RATKO PRSTAČIĆ, KRSTO DAWIDOWSKY, DINKO LEOVIĆ, DRAGO PRGOMET, MISLAV GJURIĆ, SREČKO BRANICA, MARIO BILIĆ. UPPER ROW: LANA KOVAČ BILIĆ, JOSIP MARKEŠIĆ, JURAJ SLIPAC, IVA BOTICA, KATRINA ĐURIĆ VUKOVIĆ, IGOR BLIVAJŠ, GORAZD POJE, JURAJ LUKINOVIC, MISLAV MALIĆ, OZREN VUGRINEC, KREŠIMIR GRŠIĆ, IVAN VLADIKA, ANA ĐANIĆ HADŽIBEGOVIĆ, BORIS BUMBER

LITERATURA

1. Pećina M, Klarica M. Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu 1917–2017. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Medicinski fakultet; 2017.
2. Krajina Z. 70 godina Otorinolaringološke klinike Medicinskog fakulteta na Šalati u Zagrebu. Liječ Vjesn. 1991;113 (9–10):353–5.
3. Gušić B. U povodu pedesete godišnjice zagrebačke otorinolaringološke škole. U: Krajina Z, Poljak Ž, ur. Otorinolaringologija u Hrvatskoj. Zagreb: Klinika za bolesti uha, nosa i grla i cervikofacijalnu kirurgiju Kliničkog bolničkog centra Zagreb; 2001, str. 37–46.
4. Mašek D. Opseg i važnost oto-rino-laringologije. Liječ Vjesn. 1922;44:1–6.
5. Šercer A. Uređaj i organizacija oto-rino-laringološke klinike u Zagrebu, Liječ Vjesn. 1926;48:639–51.
6. Gušić B. U povodu pedesete godišnjice zagrebačke otorinolaringološke škole. Saopćenja (Pliva, Zagreb). 1972;15:211–22.
7. Šercer A. De re publica otorhinolaryngologica. Liječ Vjesn. 1941;63:179–93.
8. Krajina Z. A history of development of otorhinolaryngology in Croatia. Acta Med Croat. 1994;48(2):53–8.
9. Portmann M. Professeur Ante Šercer. Rev Laryngol Otol Rhinol (Bord). 1968;89(11):714–5.
10. Mündlich K. Professor Dr. Ante Šercer zum Gedächtnis. Z Laryngol Rhinol Otol. 1969;48(5):325–6.
11. Krajina Z. Predstojnici otorinolaringološke klinike na Šalati. U: Krajina Z, Poljak Ž, ur. Otorinolaringologija u Hrvatskoj. Zagreb: Klinika za bolesti uha, nosa i grla i cervikofacijalnu kirurgiju Kliničkog bolničkog centra Zagreb; 2001, str. 10–8.
12. Keros J. Osnutak i razvoj Stomatološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Acta Stomatol Croat. 2012;46(3):166–71.
13. Krajina Z. ORL klinike u Zagrebu i Medicinski fakultet. U: Krajina Z, Poljak Ž, ur. Otorinolaringologija u Hrvatskoj. Zagreb: Klinika za bolesti uha, nosa i grla i cervikofacijalnu kirurgiju Kliničkog bolničkog centra Zagreb; 2001, str. 37–46.
14. Subotić R. Razvoj otorinolaringologije u Republici Hrvatskoj. U: Poljak Ž, ur. Građa za povijest otorinolaringologije u Hrvatskoj. Zagreb: Klinika za bolesti uha, nosa i grla i cervikofacijalnu kirurgiju Medicinskog fakulteta u Zagrebu; 1981, str. 15–9.
15. Bedeković V. Otorinolaringologija u Vinogradskoj bolnici. U: Bedeković V, Kalogjera L, Trotić R, ur. 125 godina otorinolaringologije u Vinogradskoj bolnici, 1894–2019. Zagreb: Klinički bolnički centar Sestre milosrdnice; 2020, str. 9–23.
16. Krajina Z. Obituary. Prof. dr. Branimir Gusic. 1901–1975. Rhinology. 1975 Nov;13(3):159–60.
17. Večerina S, Subotić R. Razvoj naše fonijatrije. U: Krajina Z, Poljak Ž, ur. Otorinolaringologija u Hrvatskoj. Zagreb: Klinika za bolesti uha, nosa i grla i cervikofacijalnu kirurgiju Kliničkog bolničkog centra Zagreb; 2001, str. 80–4.
18. Pražić M. Rad audiološkog centra otorinolaringološke klinike Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Liječ Vjesn. 1977;99(4):245–9.
19. Poljak Ž. Poslijediplomski studij iz otorinolaringologije. U: Poljak Ž, ur. Građa za povijest otorinolaringologije u Hrvatskoj. Zagreb: Klinika za bolesti uha, nosa i grla i cervikofacijalnu kirurgiju Medicinskog fakulteta u Zagrebu; 1981, str. 114–6.
20. Krajina Z. Half a century of the professional and scientific work in otorhinolaryngology. Acta Med Croatica. 2001;55 (4–5):241–4.
21. Prgomet D. Osamdeset pet godina Klinike za bolesti uha, nosa i grla Šalata. U: Prgomet D, ur. 85 godina Klinike za bolesti uha, nosa i grla Šalata. Zagreb: Medicinski fakultet Zagreb; 2006, str. 8–34.
22. Katić V, Volić SV, Bumber Z, Belicza B. „De re publica otorhinolaryngologica“. Liječ Vjesn. 2004;126(3–4):90–5.